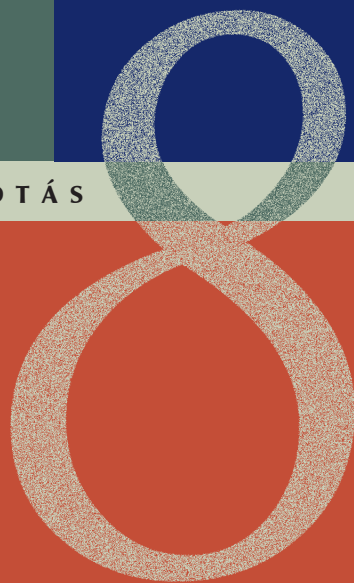


SZÖVEGÉRTÉS – SZÖVEGALKOTÁS



Tanulói
munkafüzet

4

A kiadvány KHf/4245-14/2008 engedélyszámon 2008. 11. 07. időponttól tankönyvi engedélyt kapott.

Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv.

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata.

A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

**ARATÓ LÁSZLÓ
KÁLMÁN LÁSZLÓ**

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK
BÁNRÉTI ZOLTÁN LEKTOR
CSERHALMI ZSUZSA
GYŐRI JÁNOS
SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

SCHILLER MARIANN

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI
PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

**BORÍTÓGRAFIKA
TIPOGRÁFIA**

**SZŰCS ÉDUA
BÁRD JOHANNA**

**TANTÁRGYPEDAGÓGIAI SZAKÉRTŐ
TUDOMÁNYOS-SZAKMAI SZAKÉRTŐ
TECHNOLÓGIAI SZAKÉRTŐ**

**A TANKÖNYVVÉ NYÍLVÁNÍTÁSI ELJÁRÁSBAN
KÖZREMŰKÖDŐ SZAKÉRTŐK**
KOVÁCS ATTILA
DR. JENEI TERÉZ
ZARUBAY ATTILA

© **SCHILLER MARIANN**

© **RUNG ANDRÁS**

© **EDUCATIO KHT., 2008**

RAKTÁRI SZÁM:

H-ASZE0804

TÖMEG:

120 GRAMM

TERJEDELEM:

4,76 A/5 ÍV

NYELVROKONSÁG

Tanulói munkafüzet

Fejlesztő

Rung András

TARTALOM

NYELVROKONSÁG

- 5 MAGYAR ÉS MÁS FINNUGOR SZAVAK KÖZÖTTI RENDSZERES HASONLÓSÁGOK
- 15 A NYELVROKONSÁG FŐ KRITÉRIUMAI, A TANULT IDEGEN NYELV ROKONSÁGI VISZONYAI
- 27 A NYELVROKONSÁG FŐ KRITÉRIUMAI, KÍSÉRLETEK A MAGYAR NYELV ALTERNATÍV ROKONÍTÁSAIRA

1. MAGYAR ÉS MÁS FINNUGOR SZAVAK KÖZÖTTI RENDSZERES HASONLÓSÁGOK

Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk meg, hogy a magyar és más nyelvek milyen nyelvekből fejlődtek ki. A nyelvek rokonságának és eredetének vizsgálata a nyelvi vizsgálódásnak és a nyelvészetnek régi területe. Sok nyelv esetében sikerült több módszer együttes használatával megállapítani, hogy pontosan milyen viszonyban vannak egymással, és mely, esetleg mára kihalt nyelvből (olyan nyelvből, amelyet senki sem beszél már) származtathatók. Azonban egyes nyelveknél (pl. japán) nem lehetett még egyértelműen meghatározni, hogy milyen más nyelvekkel állnak rokoni kapcsolatban, és a megfelelő adatok hiányában talán sosem leszünk képesek erre.

A következő órákon olyan módszerekkel dolgozunk, amelyekkel két vagy több nyelv hozható kapcsolatba az alapján, hogy ugyanabból a nyelvből eredeztethető-e. Néhány módszerrel úgy ismerkedünk meg, hogy több nyelvből vett szavakat, kifejezéseket és szövegeket hasonlítunk össze.

1. Mi jut eszedbe arról a szóról, hogy nyelvrokonság?

Írj le minél több ehhez kapcsolódó szót, illetve kifejezést 5 perc alatt! Használj pókhálóábrát, és dolgozz kék tollal!



2. A csoport egyeztesse az egyéni asszociációkat!

Készítsetek egy csoportábrát legfeljebb 12, legalább 8 elemmel, amelyben a csoport legfontosabb képzettársításai szerepelnek! Győzzétek meg egymást, jussatok egyezésre! Dolgozzatok kék filctollal!



3. Közös pókháló

- a) Rajzoljatok egy közös pókhálóábrát úgy, hogy minden csoport írjon föl 3-3 általa kiválasztott olyan szót, amelyet a többiek még nem említettek!



b) Figyeljétek meg, van-e olyan szó, amelyre minden csoport asszociált! Karikázzátok be ezeket az osztály közös pókhálóábráján!

c) Mi lehet az oka ennek?

d) Melyik asszociáció különösen érdekes vagy meglepő valamelyik másik csoportnál?

4. Rokonainkról

a) Minden csoport készítsen egy rövid bemutatót a kapott nép (finn, észt, mari vagy manysi) mindennapjairól, népszokásairól, irodalmáról, történelméről, írásrendszeréről, jelenlegi társadalmi és földrajzi helyzetéről!

Minden témakörnek legyen egy vagy két felelőse, aki(k) utánanézik az adott témának!

b) Az egyéni gyűjtéseket beépítve készüljétek fel egy rövid, legfeljebb 8 perces szóbeli vagy digitális bemutatóra!

c) A kapott nép lakhelyét rajzoljátok rá egy csomagolópapírra felvázolt térképre, és írjátok rá, hogy hányan vannak!

d) Rajzoljátok egy vicces, 8-10 kockás képregényt is a csomagolópapírra a nép neve mellett zárójelben megadott témára!

Népek:

finn (valamely fontos történelmi esemény)

észt (valamely fontos történelmi esemény)

mari (családi esemény: lakodalom)

manysi (medveünnep)

e) Válasszatok valakit a csoportból, aki az egész anyagot bemutatja a következő órán!

5. Mutassátok be a korábbi órán megadott szempontok alapján a következő népeket!

Az előadások végén készítetek rövid jegyzetet a hallottakról a füzetetekbe!
finn, észti, mari, manysi



6. Számok Szibériában

Egy nyereményakcióban szibériai kalandtúrát nyertetek, így a nyári vakáció egy hónapját ott töltitek el. Vezetőtök, Szasa, helyi lakos, csak anyanyelvén, manysiul tud, és még egy kicsit oroszul is beszél. Az első nap halászni visz el titeket. Mivel nem tudtok vele beszélgetni, úgy döntötök, hogy pár elkapott szót megtanultok tőle. Az első nap a számokra kerül a sor.

MAGYAR	MANYSI	TANULT IDEGEN NYELV
egy	akva	
két, kettő	kit, kitig	
három	hurum	
négy	nyile	
öt	at	
hat	hot	
hét	szat	
nyolc	nyollov	
kilenc	ontollov	
tíz	lov	
húsz	husz	
száz	szat	

a) Mely számo(ka)t lenne a legkönnyebb, mely(ek)et a legnehezebb megtanulni?

b) Milyen összefüggéseket láttok a magyar és a manysi számok alakjai közt?

c) Írjátok a harmadik oszlopba a tanult idegen nyelv megfelelő szavait! Hasonlítanak-e ezek is a magyar számokra? Mi lehet ennek az oka?

7. Szomszédolás

A következő héten Szasával egy nagyobb túrára mentek, hogy jobban megismerkedjete a Szibériában lakó emberekkel. Szasát, habár ő még az erdők embere, szintén megfer-tőzte a vásárlási láz, és mindig megáll a piacokon, hogy ezt-azt vegyen. A vásároknban sok más nyelven beszélő emberrel is találkoztok. Elcsíptek újabb számokat is, amelyeket le is jegyeztetek egy füzetbe.

MAGYAR	MANYSI	A) NYELV	B) NYELV	C) NYELV	D) NYELV
egy	akva	ej	ber	agyin	yksi (ükszi)
két, kettő	kit, kitig	kit, katgen	ike	dvá	kaksi (kakszi)
három	hurum	kolem	öcs	tri	kolme
négy	nyile	nyele	dürt	csitüri	neljä (nélje)
öt	at	vet	bis	pjátý	viisi (víszi)
hat	hot	kut	alti	seszty	kuusi (kúszzi)
hét	szat	lapet	jide	szem	seitsemän (szejtszemen)
nyolc	nyollov	nyileg	szigez	voszem	kahdeksan (kahdekszen)
kilenc	ontollov	irjeng	tugiz	gyevity	yhdeksän (ühdekszan)
tíz	lov	jeng	un	gyeszity	kymmenen (kümmenen)

húsz	husz	kosz	jegerme	dvácaty	kaksikymmen- tã (kaksziküm- mente)
száz	szat	szat	jöz	szto	sata (szata)

a) Melyik nyelvek hasonlítanak jobban egymásra a számok alapján?

.....

.....

b) Melyik nyelv(ek) hasonlít(anak) a legjobban a számok alapján a magyarra? Melyik(ek) legkevésbé?

.....

.....

c) A magyarhoz hasonlító nyelveknél melyek azok az alaki hasonlóságok, amelyek mindegyikre igazak? Melyek azok, amelyek csak a magyarra és a manysira állnak? Mi lehet ennek az oka?

.....

.....

.....

.....

d) Változnának-e a korábbi kérdésekre adott válaszaitok annak ismeretében, hogy a fenti nyelvek a következők voltak?

magyar	manysi	hanti	tatár	orosz	finn
--------	--------	-------	-------	-------	------

.....

.....

.....

8. Olvassátok el és értelmezzétek az alábbi családfát!

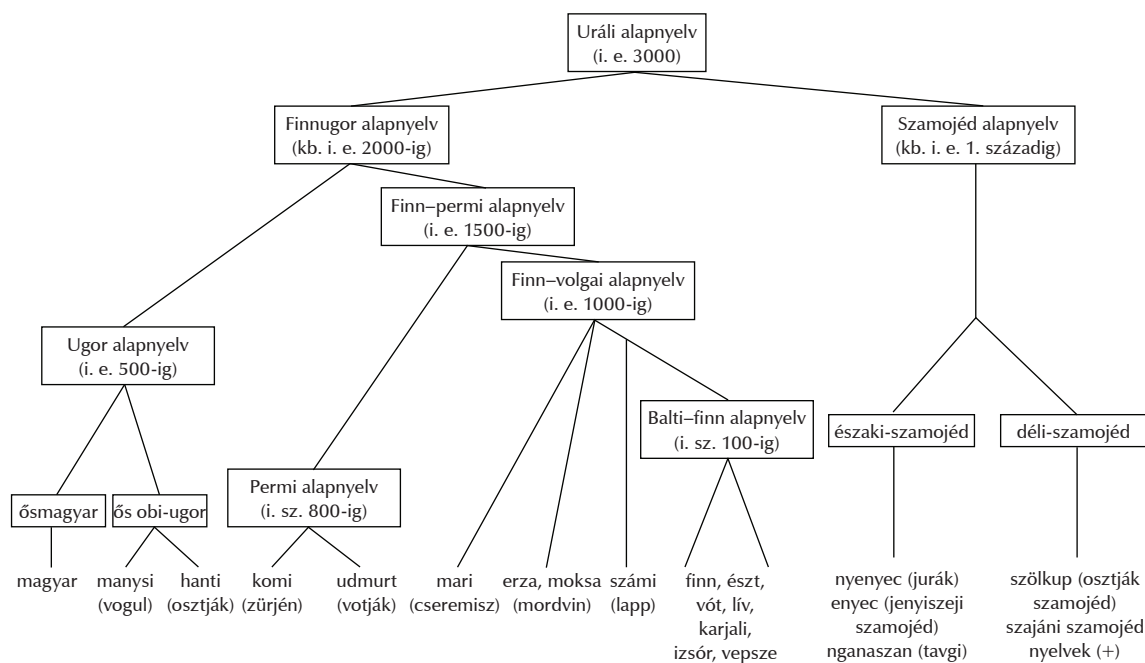
Fogalmazzátok meg teljes mondatokban az információt, amit a családfa hordoz!

.....

.....

.....

.....



Két nyelvet rokonnak tekintünk akkor, ha tudományos eszközökkel bizonyítható, hogy ugyanabból a nyelvből fejlődtek ki. Gyakran egy régebbi nyelvből nemcsak kettő, hanem több másik nyelv is ered, amelyekből ezután újabb nyelvek alakulhatnak ki. Az olykor sok évezredes fejlődés során ezek a nyelvek annyira megváltozhatnak, hogy beszélők már egyáltalán nem értik egymást, sőt nem is tűnik nekik hasonlónak a másik nyelv. Így van ez a finn és a magyar esetében is. A görögnek is rokona például a portugál, de akárcsak egy finn és egy magyar, ők sem értenek semmit egymás beszédéből.

A magyar nyelv az uráli nyelvcsaládba tartozik. Az ebbe a nyelvcsaládba tartozó nyelveknek megközelítőleg 24 millió beszélőjük van. Az uráli nyelvek közé tartozik még a finn és az észt nyelv is. A magyaron kívül ennek a két népnek van csak saját országa; ezek az Európai Uniónak is tagjai. A finnek megközelítőleg 5,5 millióan vannak, és Finnországon kívül még Svédországban, Norvégiában és Oroszországban élnek nagyobb számban. Az észtek alig vannak többen, mint egymillió. A többi uráli nyelvnek csak egymilliónál kevesebb beszélője van, némelyiket, mint a lívet, már csak páran beszélik. A magyar nyelv az uráli nyelvcsalád ugor ágába tartozik, és legközelebbi rokonai az ún. obi-ugor nyelvek: a hanti (másképpen: osztják) körülbelül 13-14 ezer és a manysi (másképpen: vogul) körülbelül 3 ezer beszélővel. Legközelebbi rokonaink az oroszországi Észak-Szibériában élnek.

Az uráli alapnyelvből a finnugor alapnyelv és a szamojéd alapnyelv fejlődött ki. A finnugor alapnyelvből alakult ki később az ugor alapnyelv, amelyből már a magyar is származik. Az uráli alapnyelv kihalt nyelv, mint a latin. De ezt ma már senki sem beszéli, írásos adatok nem maradtak fenn róla, csak a belőle kifejlődött nyelvek alapján tudjuk elképzelni, hogy milyen lehetett. (Ezeket a kikövetkeztetett alakokat *-gal szoktuk jelölni.) A finnugor alapnyelvet az Urál hegység (Oroszországban Európa és Ázsia határát képezi) környékén beszélték közel négyezer évvel ezelőtt.

9. Birtokos szerkezetek

Az alábbi táblázat minden sorába más-más nyelven írtunk be kifejezéseket, amelyek oszloponként ugyanazt jelentik.

1. NYELV	evim	evin	evi	evimiz	eviniz	evleri
2. NYELV	my house	your house	his/her house	our house	your house	their house
3. NYELV	kotani	kotasi	kotansa	kotamme	kotanne	kotansa
4. NYELV	a minha casa	a tua casa	a sua casa	a nossa casa	a vossa casa	a sua casa
5. NYELV	kutem	kuten	kutel	kutiv	kutin	kutil
6. NYELV	nyumba yangu	nyumba yako	nyumba yake	nyumba yetu	nyumba yenu	nyumba yao
7. NYELV	kudom	kudot	kudozo	kudonok	kudonk	kudost
8. NYELV	boku no taku	kimi no taku	kare/kanojo no taku	watakus-hitachi no taku	anatatachi no taku	karera/kanojotachi no taku
MAGYAR	házam	házad	háza	házunk	házatok	házuk

- a) A fenti táblázatban vannak-e olyan nyelvek a magyaron kívül, amelyeket felismertek? Ha ötletekben bizonytalanok vagytok, vagy csak homályos az elképzelésetek, akkor is írjátok be!

1. nyelv	
2. nyelv	
3. nyelv	
4. nyelv	
5. nyelv	
6. nyelv	
7. nyelv	
8. nyelv	

- b) Mi utalhat a házra és mi a birtokosra az egyes nyelvekben?

1. nyelv

2. nyelv

3. nyelv

4. nyelv

5. nyelv

6. nyelv

7. nyelv

8. nyelv

magyar nyelv

c) Melyik nyelvnél hasonlít a 'ház' jelentésű elem a magyar ház szóra?

.....

d) Melyik nyelvnél hasonlít a birtokos személyére utaló nyelvi elem a magyar megfelelőjére?

.....

e) Van-e olyan nyelv, amelynél a ház szó nagyon különböző a magyartól, de a birtoklást hasonló módon fejezik ki benne?

.....

f) Mely nyelvek lehetnek a magyar rokonai? Állításotokat támasszátok alá!

.....

.....

.....

10. Szabályos hangmegfelelések

a) Rendezzék hármas csoportokba a következő szavakat aszerint, hogy melyek vezethetők vissza ugyanarra a finnugor alapnyelvbeli szóra!

kunta, punoo, fő, pun, pää, fa, pa, hulep, pen, kalin, lintu, három, kumpua, puu, kolme, hal, kul, kala, lunt, kup, had, hurum, fazék, lúd, fon, hont, hab, pót, háló, pata

.....

.....

.....

.....

.....

-
-
-
-
-
- b)** Állapítsátok meg, hogy milyen hangtani összefüggések vannak egy hármas csoporton belül! Ez alapján milyen nagyobb csoportokat tudtok létrehozni? Lehetnek olyan hármasok, amelyek több csoportba is illenek?
- c)** Megváltoztatja a csoportosítást, ha ismeritek az egyes szavak jelentését? Mi mondható el a szavak jelentéséről?

kunta ('had'), punoo ('fon'), pun ('fon'), pää ('fő'), pa ('fa'), hulep ('háló'), pen ('fő'), kalin ('háló'), lintu ('madár'), kumpua ('bugyog'), puu ('fa'), kolme ('három'), kul ('hal'), kala ('hal'), lunt ('lúd'), kup ('hab'), hurum ('három'), hont ('had'), pót ('fazék'), pata ('fazék')

- d)** Miért mások az alábbi hármasok, mint amelyeket fentebb találtatok? Indokoljátok állításaitokat!

ház – Haus (német) – hasa (toscanai olasz)
udvar – dvor (cseh) – dvor (orosz)
autó – avtomobil (manysi) – auto (finn)
televízió – tyelevizor (manysi) – televisio (finn)
rádió – ragyio (manysi) – radio (finn)

||| A SZABÁLYOS HANGMEGFELELÉS két rokon nyelvénél megfigyelhető jelenség. Ilyenkor az azonos eredetű szavakban az egyik nyelvben található hangok vagy hangcsoportok a másik nyelvben mindig ugyanazoknak a hangoknak vagy hangcsoportoknak feleltethetők meg. Például:

fa – pa vagy fon – pun: a magyar *f* mindig *p* a szó elején a manysiban;

had – kunta vagy lúd – lintu: ha a magyarban magánhangzó után zöngés zárhang áll, akkor a finnben mindig nazális és a zárhang zöngétlen párja.

Ez a jelenség azzal magyarázható, hogy a korábbi közös nyelvállapot egyes hangjai, hangcsoportjai mindkét nyelvben egyformán változtak vagy őrződtek meg bizonyos hangkörnyezetekben, de a két nyelvben eltérő módon. Például a *k* a magyarban *h*-vá alakult hátul képzett magánhangzók előtt: *három* < uráli alapnyelvi **kolme/*kulme*, míg a finnben a *k* megőrződött: *kolme*. (Azonban a *k* megmaradt a magyarban az elől képzett magánhangzók előtt: *kő* < uráli alapnyelvi **kiwe*. A *k* a finnben ilyenkor is megőrződött: *kivi*.)

11. Levél Szibériából

- a) Írj legalább 10-15 mondatos levelet szüleidnek Szibériából arról, hogy milyen érdekes megfigyeléseket tettetek a magyar nyelv uráli rokonságáról!
- b) Leveledben szerepeljen egy-két érv, amely meggyőzött arról, hogy a magyar az uráli nyelvek közé tartozik!
- c) Leveledben írd a rokon nyelvek sajátosságairól is néhány sort!

2. A NYELVROKONSÁG FŐ KRITÉRIUMAI, A TANULT IDEGEN NYELV ROKONSÁGI VISZONYAI

A következő feladatok során más nyelvek rokonsági viszonyait vizsgáljuk. Természetesen nem térhetünk ki minden nyelvre, így csak néhány számunkra különösen fontos – főleg Európában és Afrikában beszélt – nyelvvel és azok rokonsági viszonyaival foglalkozunk. Az előző órák hangtani megfigyeléseit tovább bővítjük, de itt már mondattani párhuzamokra is kitérünk két rokon nyelv kapcsán. A feladatsor végén egy hosszabb szövegrészlet többnyelvű összehasonlításával rendszerezzük eddigi ismereteinket.

1. Játék a térképpel

- a) Írjátok minél több nyelvet a térképek azon részeire, ahol azokat beszélnek! Az európai nyelveket a kinagyított Európa-térképre írjátok, míg a többi nyelvet a Föld térképére!
- b) Mit gondoltok, hány nyelvet beszélnek a Földön?

.....

2. Honnan ered?

- a) Milyen nyelveket tudtok felsorolni, amelyeket már nem beszélnek, mert kihaltak? Ezeket is írjátok fel a térképekre, ha tudjátok, de más színnel, mint a ma is élő nyelveket!
- b) Melyik nyelvekről gondoljátok azt, hogy egymás rokonai? Állításotokat indokoljátok is! Melyik nyelvek származhatnak az a) pontban említett holt nyelvekből?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- c) Karikázzátok be a csoport térképén a rokonnak gondolt nyelveket azonos színnel! Ugyanezzel a színnel karikázzátok be azt a nyelvet is, amelyikből származhatnak!

3. Közelebbi rokonok

- a) Hallgassátok figyelmesen a következő három rövid felvételt! Mind a három ugyanabból a nyelvcsaládból származik, de kettő közelebbi rokona egymásnak. Melyik ez a kettő?

- b) Mi segített a felismerésben?

4. Rokon nyelvek szavai

A) Tanuljunk szavakat!

imposible – imposível 'lehetetlen'

lealtad – lealdade 'hűség'

habitación – habitação 'szoba'

determinación – determinação 'elhatározás'

bondad – bondade 'jóság'

recomendación – recomendação 'ajánlás'

verdad – verdade 'igazság'

crudelad – crudelade 'kegyetlenség'

iluminación – iluminação 'világítás'

PIROS CSOPORT

- a) A csoportban lévő párosok egyik tagja tanulja meg a spanyol, a másik a portugál szavakat úgy, hogy a másik nyelvű szavakat nem nézi!

Spanyol:

imposible 'lehetetlen'

lealtad 'hűség'

habitación 'szoba'

determinación 'elhatározás'

bondad 'jóság'

recomendación 'ajánlás'

verdad 'igazság'

crueledad 'kegyetlenség'

iluminación 'világítás'

Portugál:

imposível 'lehetetlen'

lealdade 'hűség'

habitação 'szoba'

determinação 'elhatározás'

bondade 'jóság'

recomendação 'ajánlás'

verdade 'igazság'

crueledade 'kegyetlenség'

iluminação 'világítás'

- b) Mondjátok fel a szavakat a párotoknak 10 perc tanulási idő elteltével! Ha a kiejtéssel gondjaitok vannak, akkor le is írhatjátok neki!
- c) Számoljátok meg, átlagosan hány spanyol és hány portugál szót tudtak helyesen felidézni a csoport tagjai!

Spanyol:

Portugál:

KÉK CSOPORT

- a) A csoportban lévő párosok egyik tagja tanulja meg a spanyol, a másik a portugál szavakat! 5 percet kaptok arra, hogy a spanyol és a portugál szavak közti összefüggéseket megfigyeljétek!

Spanyol – portugál

imposible – imposível 'lehetetlen'

lealtad – lealdade 'hűség'

habitación – habitação 'szoba'

determinación – determinação 'elhatározás'

bondad – bondade 'jóság'

recomendación – recomendação 'ajánlás'

verdad – verdade 'igazság'

crueldad – crueldade 'kegyetlenség'

iluminación – iluminação 'világítás'

- b) Mondjátok fel a szavakat a párotoknak 5 perc tanulási idő elteltével! Ha a kiejtéssel gondjaitok vannak, akkor le is írhatjátok neki!
- c) Számoljátok meg, átlagosan hány spanyol és hány portugál szót tudtak helyesen felidézni a csoport tagjai!

Spanyol:

Portugál:

SÁRGA CSOPORT

- a) A csoportban lévő párosok egyik tagja tanulja meg a spanyol, a másik a portugál szavakat! 5 percet kaptok arra, hogy a spanyol és a portugál szavak közti összefüggéseket megfigyeljétek!

Spanyol – portugál

imposible – imposível 'lehetetlen'

lealtad – lealdade 'hűség'

habitación – habitação 'szoba'

determinación – determinação 'elhatározás'

bondad – bondade 'jóság'

recomendación – recomendação 'ajánlás'

verdad – verdade 'igazság'

crueldad – crueldade 'kegyetlenség'

iluminación – iluminação 'világítás'

- b) Mondjátok fel a szavakat a párotoknak 5 perc tanulási idő elteltével! Miközben felmondjátok, a másik nyelven nézhetitek a szavakat! Ha a kiejtéssel gondjaitok vannak, akkor le is írhatjátok neki!

Spanyol – portugál

imposible – impossível 'lehetetlen'

lealtad – lealdade 'hűség'

habitación – habitação 'szoba'

determinación – determinação 'elhatározás'

bondad – bondade 'jóság'

recomendación – recomendação 'ajánlás'

verdad – verdade 'igazság'

crueldad – crueldade 'kegyetlenség'

iluminación – iluminação 'világítás'

- c) Számoljátok meg, átlagosan hány spanyol és hány portugál szót tudtak helyesen felidézni a csoport tagjai!

Spanyol:

Portugál:

- B) Tanuljunk szavakat!

Tanulmányozzátok az alábbi szópárokat! Milyen szabályosságokat tudtok köztük felfedezni! Erre 5 perctek van, majd újabb öt perctek, hogy a pár egyik tagja a spanyol, a másik a portugál szavakat tanulja meg!

Spanyol – portugál

imposible – impossível 'lehetetlen'

lealtad – lealdade 'hűség'

habitación – habitação 'szoba'

determinación – determinação 'elhatározás'

bondad – bondade 'jóság'

recomendación – recomendação 'ajánlás'

verdad – verdade 'igazság'

crueldad – crueldade 'kegyetlenség'

iluminación – iluminação 'világítás'

- a) Mondjatok a párotoknak egy általatok megtanult szót, amire neki rá kell vágnia a másik nyelvi megfelelőjét! Minden szó kerüljön elő, amire emlékeztek!
- b) Számoljátok meg, hány párt tudtok így felidézni!

5. Állapítsátok meg, hogy a korábbi nyelvi alakból milyen változásoknak kellett lezajlaniuk, hogy a mai nyelvekben lévő alakok létrejöhessenek!

gurdla (ószláv) → hrdlo (cseh), gardlo (lengyel), grlo (szerb, horvát), gorlo (orosz)

virhu (ószláv) → vrch (cseh), wierzch (lengyel), vrh (szerb, horvát), verh (orosz)

krev (ószláv) → krev (cseh), krew (lengyel), krv (szerb, horvát), krov (orosz)

bruodor (germán) → brother (angol), Bruder (német), bródir (izlandi), Broder (holland)

bluot (germán) → blood (angol), Blut (német), blód (izlandi), blod (dán, svéd, norvég)

fisc (germán) → fish (angol), Fisch (német), vis (holland), fisk (dán, svéd, norvég)

6. Az alábbi sorokban található szavak ugyanabból a korábbi nyelvből, közös alapnyelvből, közös őstől származnak.

Minden sorban van egy kakukktójs. Jelöld be, hogy melyik az! Választásod indokold is! A zárójelben az írástól eltérő kiejtett alakot láthatod.

son (szan), søn (szön), soc (szok), zoon (zón), Sohn (zón)

svet (szvet), svet (szvjjet), skiet (szkjet)

práno, právo, pravda

hombre (ombre), homme (om), uomo, hotre (otrö)

mun-do, mon-de, mod-no, mon-do

ver-d, world (vö-rld), wer-eld, Was-d (vaszt), Welt

Egy nyelv változása során a hangok vagy hangcsoportok bizonyos jegyekben hasonló hangokká vagy hangcsoportokká alakulhatnak át. Így lehetséges, hogy a *p* hang *f*-fé alakuljon át, amely szintén zöngétlen, és az ajkunkkal képezzük, de nem lehetséges, hogy ez a hang közvetlenül a tőle jelentősen eltérő *cs*-vé alakuljon át.

fon – *pun* > lehetséges pár.

fon – *csun* > a közös eredet kevésbé valószínű, közvetlen átalakulás nem lehetséges.

A nyelv változása során bizonyos hangok nemcsak megváltozhatnak, hanem el is tűnhetnek:

**kala* (finnugor alapnyelvi) > *hal*; már a szóvégi *a* nélkül (a finnben azonban a szóvégi *a* is megmaradt).

7. Hasonlítsátok össze az alábbi szövegeket, amelyek eltérő nyelveken ugyanannak a fordításai!

Keressetek minél több hasonlóságot az alábbi szempontok szerint:

- Szókincsbeli egyezések; esetleges szabályos hangmegfelelések.
- Alaktan (toldalékok típusai vagy azok hiánya); használnak-e névutókat, előjárószavakat, és ha igen, miként?
- Névszói szerkezetek felépítése: melléknév-főnév sorrendje, van-e egyeztetés stb.
- Mondat felépítése: hol van az alanyi rész, a ragozott igealak, módosítók stb.

GERMÁN CSOPORT

Dán

1. I begyndelsen var Ordet, og Ordet var for Guds åsyn, og Ordet var Gud!
2. Han var i begyndelsen hos Gud.
3. Alt er blevet til ved Ham, og uden Ham blev intet til af det, som er.
4. I Ham var Liv, og Livet var menneskenes Lys.
5. Og Lyset skinner i mørket, men mørket tog ikke imod Ham!

Angol

1. In the beginning was the Word, and the Word was with God, and the Word was God.
2. The same was in the beginning with God.
3. All things were amade by him; and without him was not any thing made that was made.
4. In him was life; and the life was the blight of men.
5. And the light shineth in darkness; and the darkness comprehended it not.

Német

1. Am Anfang war das Wort. Das Wort war bei Gott und das Wort war Gott.
2. Er war am Anfang bei Gott.
3. Durch ihn wurde alles geschaffen, was ist. Es gibt nichts, was er, das Wort, nicht geschaffen hat.
4. Das Leben selbst war in ihm, und dieses Leben schenkt allen Menschen Licht.
5. Das Licht scheint in der Dunkelheit, und die Dunkelheit konnte es nicht auslöschen.

Holland

1. In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God.
2. Dit was in den beginne bij God.
3. Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt, en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is.
4. In Hetzelve was het Leven, en het Leven was het Licht der mensen.
5. En het Licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft hetzelve niet begrepen.

SZLÁV CSOPORT

Szlovén

1. Už od večnosti jestvovalo Slovo, ktoré bolo u Boha, a to Slovo bol Boh sám.
- 2–3. On, toto Slovo, stvoril všetko, čo jestvuje, a niet ničoho, čo by On nebol stvoril.
4. On je zdrojom všetkého života a svetlom pre každého človeka.
5. To svetlo prekonáva temnotu sveta a tá temnota ho nikdy nepohlí.

Szlovák

1. Na počiatku bolo Slovo, a Slovo bolo u Boha, a Boh bol to Slovo.
2. Toto (Slovo) bolo na počiatku u Boha.
3. Ním povstalo všetko a bez Neho nepovstalo nič, čo povstalo.
4. V Ňom bol život a život bol svetlom ľudí.
5. To svetlo svieti v tme, ale tma Ho nepohltila.

Cseh

1. Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo byl Bůh.
2. To bylo na počátku u Boha.
3. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest.
4. V něm byl život a život byl světlo lidí.
5. To světlo ve tmě svítí a tma je nepohltila.

Orosz (a szöveg eredetileg cirill betűs)

1. V nacsale büla szlova, i szlova büla u Boga, i szlova büla Bogam.
2. Ano bülo v nacsale u Boga.
3. Vszjo, sto szuscsisztvujet, bülo szatvorina cserez Nyivo, i bez Nyivo nyicsivo iz tavo, sto jeszty, nye nacsala szuscsesztvovaty.
4. V nyom zakljucsina zszizny, i eta zszizny – szvet csilavecsesztvu.
5. Szvet szvetyit va tyme, i tyme nye paglatyila jego.

ÚJLATIN CSOPORT

Spanyol

1. En el principio era el Verbo, el Verbo estaba con Dios y el Verbo era Dios.
2. Este estaba en el principio con Dios.
3. Todas las cosas por medio de él fueron hechas, y sin él nada de lo que ha sido hecho fue hecho.
4. En él estaba la vida, y la vida era la luz de los hombres.
5. La luz resplandece en las tinieblas, y las tinieblas no la dominaron.

Francia

1. Au commencement était celui qui est la Parole de Dieu. Il était avec Dieu, il était lui-même Dieu.
2. Au commencement, il était avec Dieu.
3. Tout a été créé par lui; rien de ce qui a été créé n'a été créé sans lui.
4. En lui résidait la vie, et cette vie était la lumière des hommes.
5. La lumière brille dans les ténèbres et les ténèbres ne l'ont pas étouffée.

Olasz

1. Nel principio era la Parola e la Parola era presso Dio, e la Parola era Dio.
2. Egli (la Parola) era nel principio con Dio.
3. Tutte le cose sono state fatte per mezzo di lui (la Parola), e senza di lui nessuna delle cose fatte è stata fatta.
4. In lui era la vita e la vita era la luce degli uomini.
5. E la luce risplende nelle tenebre e le tenebre non l'hanno compresa.

Román

1. La început era Cuvîntul, și Cuvîntul era cu Dumnezeu, și Cuvîntul era Dumnezeu.
2. El era la început cu Dumnezeu.
3. Toate lucrurile au fost făcute prin El; și nimic din ce a fost făcut, n'a fost făcut fără El.
4. În El era viața, și viața era lumina oamenilor.
5. Lumina luminează în întunerec, și întunerecul n'a biruit -o.

Európában a legnagyobb számban indoeurópai nyelveket beszélnek (időnként indogermánnak is nevezik ezt a nyelvcsaládot). E nyelvek a tudomány jelenlegi állása szerint egy olyan régi nyelvből fejlődtek ki, amelyet ma már senki sem beszél, és mivel írásos nyomai sem maradtak fenn, senki sem tudja, milyen is lehetett pontosan, bár elképzeléseink vannak róla. Az indoeurópai nyelvcsalád fő ágai a következők: germán (pl. angol, német, holland, svéd, dán, norvég), újlatin (pl. spanyol, portugál, francia, olasz, román, beás, katalán, galíciai, rétoromán), balti szláv (pl. orosz, lengyel, ukrán, cseh, szerb, bolgár, belorusz, szlovák, horvát, szlovén, macedón, lett, litván), indoiráni (pl. perzsa, szanszkrit, hindi, bengáli, lovári, kurd). Habár beszélőik száma alapján ma kevésbé jelentősek, meg kell említenünk még a kelta (ír, walesi, breton, skót), a görög, az albán és az örmény ágot is. Az Európai Unió belül csak a baszk nyelvnek nem ismerjük rokonát. A magyarországi romák egy része által beszélt beás nyelv a román egyik változata, a lovári pedig néhány Indiában beszélt nyelv közeli rokona.

Ráismertetek a szövegre? Az idézetek a *Bibliából*, az *Újszövetségből* származnak: János evangéliumának első mondatait olvastátok különböző nyelveken.

8. Gyűjtsetek össze az egyik nyelvcsaládon belül legalább 4 nyelvből, hogy miképp mondják a következőt!

házam, házad, háza, házunk, házatok, házuk

latin (spanyol, olasz, portugál, francia, román, katalán, rétoromán stb.)

balti szláv (orosz, lengyel, ukrán, cseh, szerb, bolgár, belorusz, szlovák, horvát, szlovén, macedón, lett, litván stb.)

germán (angol, német, holland, svéd, dán, norvég stb.)

kelta (ír, walesi, breton, skót stb.)

2. Rokonok?

- a) Tudtok-e olyan kísérletekről, amelyek a magyar nyelv más, nem uráli rokonítását célozzák? Mi ezeknek a lényegük?

- b) Milyen érveket tudtok felsorolni, amivel ezek az elméletek az urálitól eltérő rokonítást kívánják alátámasztani?

- c) Ezek vagy a korábbi órákon tanult érvek a meggyőzőbbek? Indokoljátok is válaszotokat!

3. Gyakoriság

- a) Mit gondoltok, mi a 10 leggyakrabban használt ige?

- b) Ötleteiteket ellenőrizték valamelyik digitális gyakorisági szótárban!

- c) Nézzetek utána a 10 leggyakoribb ige eredetének egy etimológiai szótárban!

- d) Mi mondható el ezeknek az igéknek a jelentéséről?

4. Ősi szavak?

- a) A magyarok és a finnek ősei 4000 éve váltak szét, és akkor még vadászó-halászó életmódot folytattak. Döntsétek el a következő szavakról, lehetséges-e, hogy e nyelvekben közös eredetűek! Húzzátok alá azokat, amelyekről ezt el tudjátok képzelni!

könyv, élet, egér, puska, apa, kéz, ház, egyetem, gróf, vonat, úrhajó, víz, bolt, király, paprika, tank, nyíl, szem, avokádó, nyelv, ég, köd, tornádó, nyúl, oroszlán, bástya, fű, kés, telefon

- b) Tudtok-e még olyan szavakat mondani, amelyek 4000 évvel ezelőtt ezekben a nyelvekben meglehettek?

- c) Mely szavakat jelöltétek volna még be, ha a magyar és a finn csak 500 éve vált volna szét? Választásotokat indokoljátok is meg!

5. Számok

Hasonlítsátok össze az alábbi, számokat jelölő szavakat! Láttok-e alaki hasonlóságokat? Mely nyelvek lehetnek a magyar rokonai, melyek nem?

MAGYAR	MANYSI	A) NYELV	B) NYELV	C) NYELV	D) NYELV	E) NYELV	F) NYELV
egy	akva	ichi	dis	jí	ikte	thu	bir
két, kettő	kit, kitig	ni	min	a	koket	zal	iki
három	hurum	san	es	szan	kumet	ci	ücs
négy	nyile	shi	limmu	szy	nelet	sa	dört
öt	at	go	ia	vú	vizet	mach	bes
hat	hot	roku	as	liu	kudet	huth	alti
hét	szat	shichi	imin	tyhí	semet	semph	jedi
nyolc	nyollov	hachi	usszu	pá	kandase	cezp	szekiz
kilenc	ontollov	kyu	ilimmu	tyiú	indese	nurph	dokuz
tíz	lov	ju	u	sy	lu	šar	on
húsz	husz	ni ju	nis	er shi		zathrum	jirmi
száz	szat	hyaku	ges nimin	bai	šüdö	ismeretlen	jüz

Az ALAPSZÓKINCS egy nyelv szókincsének az a része, amely a nyelv legősibb korszakából származik, köznapi dolgokat, fogalmakat, cselekvéseket, tulajdonságokat stb. fejez ki, ezért ezeket a szavakat igen gyakran használjuk. Nyelvek rokonságának vizsgálatakor a szókincsnek ezt a részét szokták elsősorban figyelembe venni. Az alapszókincsbe tartoznak:

- alapvető cselekvések (pl. főz, süt, eszik, iszik, lő, lakik)
- alapvető testrészek (pl. szem, száj, kéz, fül, epe, könyök)
- természeti tárgyak, jelenségek (pl. ég, éj, csillag, hó, tó, vadon, ár, hegy, tűz, tél)
- egyszerű számnevek (egy, kettő, három, négy, öt, hat)
- személyes névmások (mind a hat)
- állatnevek és növénynevek (pl. méh, sün, hal, nyúl, egér, ló, hattyú, hangya, fűzfa, szilfa, hagyma, eper)
- egyszerű használati tárgyak (pl. ágy, ajtó, lepel, öv, szíjkés, nyereg, háló, íj, nyíl)
- rokonságra utaló kifejezések (pl. apa, anya, fiú, meny, vő, lány)

Ugyanakkor óvatosan kell bánni az ilyen „egyszerű” jelentésű szavakkal is, hiszen gyakoriságuk, hétköznapiságuk miatt éppen ezeknek van sok rokon értelmű kifejezőmódjuk, különböző stílusú megfelelőjük, pl. *fej, kobak, búra* stb.

6. Hasonlítsátok össze a következő nyelvek igeragozását az alábbi példák alapján!

Melyek lehetnek a magyar rokonai, és melyek nem?

A) NYELV	(watakushi wa/ boku wa) shiru	(anata wa/ kimi wa) shiru	(kare wa /kanojo wa) shiru	watakushi hitachi wa shiru	anatatachi wa shiru	(karera wa/ kanojotachi wa) shiru
B) NYELV	zu-en	zu-en	zu-e	zu-enden	zu-enzen	zu-ene
C) NYELV	palem	palat	pales	palena	paleda	palet
D) NYELV	vó csytao	ní sytao	thá csytao	wómen csytao	nímen csytao	thámen csytao
E) NYELV	bilirim	bilirszin	bilir	biliriz	bilirsziniz	bilirler
MAGYAR	tudok	tudsz	tud	tudunk	tudtok	tudnak

7. Könyvekről

- Hallgassátok meg figyelmesen társatok könyvismertetőjét, majd tegyetek fel az elhangzottakkal kapcsolatban kérdéseket!
- Mondjátok el véleményeteket a beszámolóról és a könyvről is!

A magyar nyelv rokonítását a XV. század óta törekszenek megoldani a tudósok és a nyelvek iránt érdeklődők. Már II. Pius pápa is helyesen állapította meg egy olasz szerzetesre hivatkozva, hogy a magyar nyelv rokona a manysinak és a hantinak, bár állítását nem indokolta. Volt idő, mikor a magyart a héberrel rokonították, majd újabb és újabb ötletek merültek fel. Habár Sajnovics János és Gyarmathi Sámuel a XVIII. század végén a tudomány mai állása alapján is elfogadott módon bebizonyította, hogy a magyar finnugor nyelv, újabb és újabb rokonítási kísérletek bukkannak fel. Ezek közül a legismertebbek a magyar nyelvet a törökkel, a sumerral, a japánnal, a szanszkrittal, a göröggel, a kínaival és az etruszkkal rokonító elméletek. Eddig legalább 60 nyelvvél próbálták a magyart rokonítani. Ezeknek az elméleteknek a kidolgozása és népszerűsítése általában a nyelvtudományban csak kevésbé vagy egyáltalán nem jártas emberek nevéhez fűződik. Rokonítási kísérleteik javarészt véletlenszerű és nem rendszeres szómegfeleléseken, hibás adatokon vagy más véletlenszerű nyelvtani sajátásokon alapulnak. Tudományos megalapozottságuk nincs. A magyar és a nemzetközi tudományos életben a magyar nyelv uráli származása elfogadott tény immár több mint 200 éve.

8. Mik azok a legfontosabb szempontok, amelyek alapján két nyelv rokonítható?

Tudsz-e olyat mondani, ami esetleg az órán még nem hangzott el? Mi a számodra legfontosabb, amit a nyelvrokonsággal kapcsolatban megtanultál?

9. Utazzunk!

Társaiddal birtokotokba jutott egy idő- és térbeli utazásra alkalmas szerkezet, amely képes arra is, hogy bármilyen nyelvről bármilyen nyelvre fordítson. Sajnos a gépezet még nem tökéletes, és nem tudja megmondani, hogy milyen nyelvről fordított nektek. Első kipróbálásakor egy Surunaja nevű bolygóra repít titeket 2792-be. A bolygón magyar és angol telepesek élnek, valamint a bennszülött navagarik. Készüljtek fel arra, hogy mind az angol, mind a magyar eléggé megváltozott az elmúlt 800 évben! A bolygóra megérkezve két párbeszédet hallotok véletlenül:

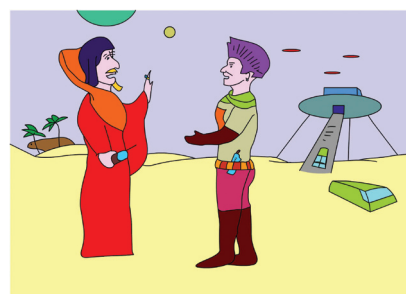
Két vadász megjelenésű ember közt:

- Hellu, hovo timész?
- Hellu, azunadarábo.
- U, avan dadzserösz. És midzsinász azunadarábo?
- Émegyek kileni sikubágot.
- Tékár!
- Jóvan, élezek óvados.



Két kereskedő megjelenésű ember közt:

- Jonep, csodes vedő, izintit?
- Jonep, jesz indít. Itizplezsönt ináf forutazin indöunadara.
- Ver tugósz, májdiör frend?
- Ájgók tubáj fájv sikuba szkysz Innyúlanden.
- End itisz öbargen?
- Jesz, if jubájsz it frommagyarsz.



10. Mi jut eszedbe most arról a szóról, hogy nyelvrokonság?

Egészítsd ki piros tollal a fejezet elején rajzolt pókhálóábrádat!

11. Egészítsétek ki piros tollal a fejezet elején rajzolt pókhálóábrátokat!

Győzzétek meg egymást, jussatok egyezsége!

12. A táblán fölrajzolt pókhálóábrához minden csoport írjon föl 2-2 általa kiválasztott új szót pirossal!

Figyeljétek meg, van-e olyan szó, amelyre minden csoport asszociált! Karikázzuk be ezeket! Mi lehet az oka ennek?

Miért nem hasonlítanak ránk a finnek?

Ha elmegyünk Finnországba vagy Szibériába, akkor láthatjuk, hogy a finnek és a Szibériában élő finnugor népek beszélői is kevésbé hasonlítanak a magyarokra, mint akár a közelben élő horvátok vagy osztrákok. A magyarok közel 2500 éve elszakadtak rokonaiktól, és ez idő alatt keveredtek először török, majd szláv és germán népekkel. Ennek köszönhetően külső megjelenésük megváltozott, míg nyelvüket végig megőrizték. Eközben a finnek és a szibériai finnugor népek is keveredtek a közelükben élő más fizikai felépítésű népekkel. Ennek köszönhető, hogy megjelenésük általában eltér a miénktől. Elég, ha csak arra gondoltok, hogy egy Magyarországon egyiptomi szülőktől született gyerek is máshogy néz ki, mint osztálytársai, de mégis ugyanazt a finnugor magyar nyelvet beszéli, mint a többiek.

